

R U M F Ö R S J Ä L E N

EN RETREATPLATS I ETT SNÖLANDSKAP

MINNA ÖSTMAN

Examensarbete, Påbyggnadsutbildning i design 80 p
Högskolan för Design och konsthantverk / Göteborgs Universitet / 2006

Degree project, Design Master's level 80 credits
School of Design and Crafts / Göteborg University / 2006

S A M M A N D R A G

RUM FÖR SJÄLEN - EN RETREATPLATS I ETT SNÖLANDSKAP

I dagens samhälle, med ett ständigt överflöd på intryck, upplevelser och materiella värden, växer behovet av rum för stillhet, kontemplation och andlighet: rum oberoende av religiös och kulturell bakgrund, där man fri från yttre krav kan återfå kontakten med sig själv. Frågeställningarna har varit: Vad kännetecknar ett rum för själen? och Vad gör ett rum andligt? Inspirerad av sakrala rumsligheter och japansk rumsuppfattning har jag skapat imaginära vilorum för själen i min hemtrakt i Österbotten, Finland. Ett glaskapell för själslig odling och ett anspråkslöst härbärke där vilan, badet och måltiden gestaltats som själsliga ritualer. I en enkel tillvaro utan överflödiga intryck, blir tanken klarare och det väsentliga framträder. Med naturen som enda sällskap får livet nya proportioner. En serie färgfotografier är det bestående resultatet av dessa förgängliga miljöer. Bilderna skapar frihet för betraktarens egna tankar och i den stunden blir rummen verklighet. Arbetet kan fungera som inspiration vid skapandet av alternativa andliga rum eller i den enskilda människans utformande av ett eget rum för själen.

A B S T R A C T

ROOMS FOR THE SOUL - A RETREAT IN A SNOWY LANDSCAPE

In today's society, with a constant abundance of impressions, experiences and material values, there is a growing need for rooms for quietness, contemplation and spirituality: rooms independent of religious and cultural background, where you can be free from external demands and reconnect with your inner self. My main questions have been: What characterizes a room for the soul? and What makes a room spiritual? Inspired by sacred rooms and Japanese concepts of space I have created an imaginary retreat in my home area in Österbotten, Finland. A glass chapel for spiritual growth and a simple shelter where resting, bathing and eating are formed into spiritual rituals. In a simple environment without extraneous influences, the mind becomes clearer and the essential appears. With nature as the only companion, life acquires new proportions. A series of colour photographs is the lasting result of these transient settings. The pictures create freedom for the observer's own thoughts, and in that moment the rooms become real. The work can be seen as a source of inspiration for creating alternative spiritual rooms or in making one's own room for the soul.

I N N E H Å L L

SAMMANDRAG / ABSTRACT	3
FÖRORD	6
INTRODUKTION	7
RUM FÖR SJÄLEN	8
SYFTE / FRÅGESTÄLLNING	10
METOD	11
TEORETISK REFERENSRAM	12
Sakrala rum	12
Japanska rum	12
Likheter och kontraster	13
KONCEPTUTVECKLING	17
LADA OCH VÄXTHUS	18
PRAKTISKT GENOMFÖRANDE	21
Rumslig karaktär	21
Fysiskt arbete	22
Skisskede	25
Iscensättning och dokumentation	26
RESULTAT	29
RUM FÖR SJÄLEN - EN RETREATPLATS I ETT SNÖLANDSKAP	31
Närvaro	48
Andrum	48
Skönhet	49
Beständighet	49

DISKUSSION	50
MÖJLIG FORTSATT UTVECKLING	51
DEN EGNA PROCESSEN	52
KONKLUSION	54
LITTERATUR	55
BILAGA	56

F Ö R Ö R D

Av någon anledning har mina rumsprojekt en förmåga att växa i skala. Även detta projekt började med en anspråkslös tankebild, men resulterade i fyra fullskaliga rumsligheter. Orden "ska man göra något kan man lika gärna göra det ordentligt" har följt mig sedan min uppväxt. Jag vill härmed speciellt tacka de människor som var med redan då och har bidragit med ovärderlig hjälp under den praktiska delen av arbetet.

Mamma och Pappa.

Två saker är säkert. Utan er skulle varken jag eller det här arbetet blivit till.

Min storsyster.

För att du tror på mig och känner mig tillräckligt väl för att veta när jag kan bättre.

Ett stort tack även till

Ken Kackur för fotograferingen. Min handledare Kersti Sandin Bülov, bihandledare Sara Lund och examinator Kristina Sahlqvist för engagemang och kloka råd. Studentpräst Gudmund Erling för givande samtal. Nykarleby Stadsträdgård för lånet av växthuset. K-G Westerlund för lånet av ladorna. Slutligen släkt och vänner som bidragit med rekvisita, idéer och uppmuntran.

En kommentar om bildmaterialet. Inspirationsbilderna på sid 14 och 15 är hämtade från olika håll; böcker, tidningar och Internet, vilket gör det svårt att alla gånger ange deras riktiga källor. Istället tackar jag härmed de personer som en gång förevigat dessa bilder för den inspiration de gett mig. Fotografierna i resultatdelen är tagna av Ken Kackur medan övriga processbilder är mina egna.

I N T R O D U K T I O N

I en tillvaro med överflöd på information, underhållning och materiella värden är vi ständigt omgivna av yttre inflytande och krav. Som formgivare befinner man sig mitt i den materiella sfären. Man ska ständigt vara insatt, ha koll på det senaste eller ännu hellre ha nosat upp nästa trend innan den hunnit dyka upp. Att stanna upp och reflektera är att riskera att någon annan hinner före. Det blir därför en oavbruten kamp vidare, likaså blir sökandet en central fokusering kring det yttre, det materiella. För mycket yta gör att djupet drunknar, och utan djup ingen mening. Genom att granska mitt eget skapande, hur det tar sig i uttryck och vad det grundar sig på, strävade jag i examamensarbetet efter att finna ett mer meningsfullt förhållningssätt till mitt kommande yrke.

Gränslös rotlöshet är ett uttryck som beskriver dagens samhälle. Vi har aldrig varit så flexibla och rörliga som nu, men heller aldrig förr så rotlösa. Många rycks tidigt upp från sin uppväxtmiljö, de små samhällena håller på att försvinna och slakten har inte längre lika stor betydelse. I och med det går vi miste om en viktig del av vår identitet. De ständiga intrycken, tillgången på föremål, upplevelser och kulturer gör att vi lätt söker oss själva utanför oss själva. Möbelformgivaren Nirvan Richter menar att den enda förutsättningen för att finna fasthet, stillhet och helhet i dagens tillvaro är att vända blicken inåt. "I det lilla ligger kärnan till den stora världen". I djupet av vår själ finns svaren och kunskapen "om dig själv, vem du är och var dina rötter finns och hur du kan få dem att växa." (Beckman, 2005, s. 7)

Personligen ser jag själen som det genuina och unika i varje människa. Jag föreställer mig att själen sitter precis i hjärtrakten, där livet pulserar, trots att den aldrig upptäckts på någon röntgenbild. Själen är det ogripbara men samtidigt påtagligt närvarande som utgör djupet i människans väsen. Själen utgör länken till våra drömmar och vår innersta längtan. Förutsättningen för att komma i kontakt med själen är stillhet. Endast i tystnaden kan vi höra vår inre röst. Liksom vi själva skapar brådskan kan vi även skapa stillheten. Vi kan välja långsamheten genom att aktivt ägna oss åt den och skapa rum för den.

RUM FÖR SJÄLEN

Människan har i alla tider haft behov av att stundtals dra sig undan den yttre världen för att söka stillhet i ensamheten. Många finner ro i naturen; vissa vid havet, andra i skogen eller på fjället. I naturen påminns vi om en annan rytm och dess storslagenhet ger livet andra proportioner. Tidigare var kyrkorna en naturlig plats för stillhet och kontemplation.

Idag är religionen inte bunden till kyrkan på samma sätt, utan mer individuell och gränsöverskridande. Enligt svenska Statens konstråd finns det idag "ett tydligt behov av nya typer av andliga rum, eller rum för ritualer oberoende av religion och kultur. Rum som inte är låsta vid gamla föreställningar utan som öppnar sig för nya värderingar och synsätt." (Franzén red., 2004, s. 96) I offentliga lokaler blir det allt vanligare med utrymmen avsedda för stillhet och andakt. Kloster och retreatplatser har under de senaste åren likaså blivit välbesökta frizoner. Det andliga rummet ger "en fast punkt utanför det profana livets obestämdhet". (Franzén red., s. 98)

Att det just är fysiska rum som behövs ser Byström Janarv som en naturlighet: "Anden klarar sig inte utan materia. Själen behöver en kropp. Tron ett rum, en plats, ett ting". (Byström Janarv, 2001, s.7) Med rummet som redskap kan vi förmedla det ogripbara, det vi saknar ord för. Ett sådant rum ville jag skapa. Ett rum för själen, där man aktivt kan ägna tid för stillhet, kontemplation, andlighet eller om man vill, ingenting alls.

Under studietiden har min hemtrakt i Österbotten i norra Finland kommit att bli en plats för vila och rekreation; speciellt vintertid, när det platta landskapet är inbäddat i ett snö vitt täcke. Snön gömmer ogjort arbete och skapar en temporär ordning i tillvaron. Vinterns sparsamma färgskala är vilsam för ögat, inget som pockar på uppmärksamhet. Av den anledningen kom det vita snölandskapet att framstå som den givna platsen för en själslig retreatplats. Min uppväxtmiljö har satt djupa spår i mitt visuella uttryck. Genom att återvända till mina rötter hoppades jag även få insikter om mitt eget skapande.

S Y F T E / F R Å G E S T Ä L L N I N G

Det huvudsakliga syftet med arbetet är att uppmärksamma behovet av platser för stillhet, kontemplation och andlighet i vårt mångkulturella samhälle. Huvudfrågeställningarna för arbetet har därför varit: Vad kännetecknar ett rum för själen? och Vad gör ett rum andligt? Målet med arbetet är att gestalta en alternativ plats för själen, som kan fungera som inspiration och vägledning vid framtida utformning av liknande miljöer.

Avsikten med arbetet är för egen del även att fördjupa mitt konstnärliga uttryckssätt som formgivare. Genom att frigöra mig från funktionella och praktiska rumsliga krav, som vanligtvis utgör en central del av ett rumsligt gestaltningsarbete, har jag velat fokusera på rummets upplevelsemässiga värden.

M E T O D

Arbetets konstnärliga art, egentligen helt fri från verklighets- och funktionsmässiga rumsliga krav möjliggjorde en arbetsmetod baserat på egna iakttagelser och intuitiva känslor. Under arbetets gång har jag haft kontinuerliga samtal med min handledare samt en studentpräst vid Göteborgs Universitet. Deras yrkesmässiga kunskaper har varit till stor hjälp i min strävan att skapa rum för själen.

TEORETISK REFERENS RAM

För att komma fram till några konkreta karaktärsdrag att utgå från i skapandet av retreat-platsen valde jag att studera sakrala rum och japanska rumsligheter. Anledningen därtill är att man i såväl sakrala som japanska rumsligheter betonar stillhet som motvikt till den yttre världens jäkt och stress. Sakrala byggnader; kyrkor, katedraler, tempel, moskéer och synagogor, är ofta tillverkade av solida material för att stänga ut samhällets brus. I de avskalade japanska rummen är det rumsliga tomrummet ett sätt att frigöra sig från yttre distraktion.

Sakrala rum

Sakrala rum har i alla tider ansetts som rum för själen. De beskrivs som människans försök att närma sig det gudomliga genom skapandet av en speciell plats tillägnat det andliga livet. Själens boning har många ansikten; från majestätisk pampiga katedraler till anspråkslösa indianhyddor. Rummets yttre egenskaper är inte avgörande för om det är en helig plats utan den akt som det skapats för. (Humphrey & Vitebsky, 2003, s. 8)

“Sacred space is a space that is transparent to transcendence, and everything within such a space furnishes a base for meditation...When you enter through the door, everything within that space is symbolic, the whole world is mythologized.” (Lawlor, 1994, s. 145)

Japanska rum

Den japanska rumsuppfattningen skiljer sig avsevärt från den västerländska. I den japanska kulturen föreställer man sig rum som “den subjektiva upplevelsen och erfarenheten av rymd, något som ständigt byter skepnad i människans medvetande” medan man i den västerländska kulturen betraktar rum “som en objektiv enhet med bestämda egenskaper möjliga av avgränsa och mäta.” (Fridh, 2001, s. 9) Det japanska rummet kännetecknas av enkelhet och flexibilitet. Inredningen är sparsam och utsmyckningarna få, för att rummet lätt ska kunna anpassas till olika ändamål. I det japanska rummet betonas tomheten.

Ma – betyder meningsfulla tomrum och ligger till grund för hela den japanska estetiken. I tomrummet kan människans ande och tankar röra sig fritt. Endast det som är tomt kan fyllas - tomhet blir fullhet. (Duke m.fl. red., 1996, s. 30)

Likheter och kontraster

Utgående från litteraturstudierna har jag uppmärksammat några intressanta likheter och kontraster gällande sakrala rum och japanska rumsligheter. Dessa har jag sammanfattat i några begrepp. Begreppen har under arbetsprocessen utgjort referenser för att åstadkomma rumsligheter med en andlig underton.

LJUS OCH MÖRKER Ljus och mörker skapar till stor del den speciella stämningen i de sakrala rummen. Man talar om ett gudomligt ljus och solljuset ses även som en metafor för det gudomliga. En intressant skillnad inom den västerländska och österländska religionen är uppfattningen om ljus och mörker. Det "klara, intensiva ljuset symboliserar det eftersträvarvärda i den kristna religionen, medan mörkret med sin oförklarliga mystik får bära buddhismens budskap" (Fridh, 2001, s. 191).

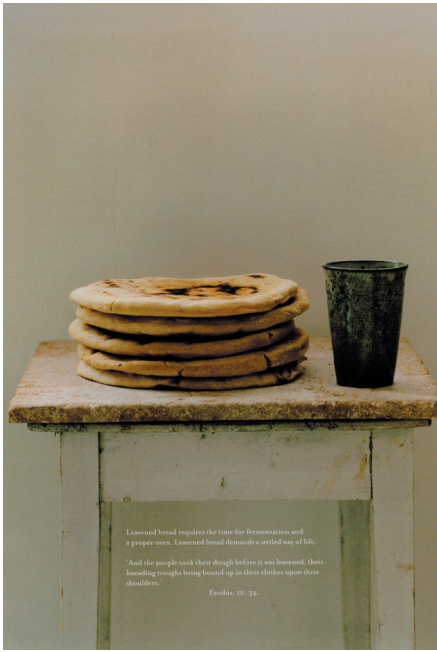
RITUAL OCH SYMBOL De sakrala rummen är uppbyggda kring ceremonier och ritualer. "A sacred building comes into a relationship with human worshippers through ritual action". I ritualen får en enkel handling eller ett föremål en betydelse utanför sig själv. De blir symboliska gärningar för något större. Ritualerna blir ett sätt att kommunicera det man saknar ord för. Bönemattan kan tas som ett konkret exempel på detta. I sin fysiska form utgör den en helig plats var den än placeras. (Humphrey & Vitebsky, 2003, s.60)

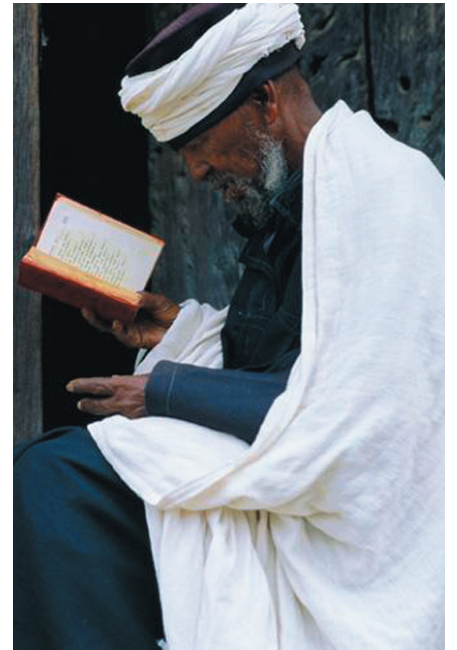
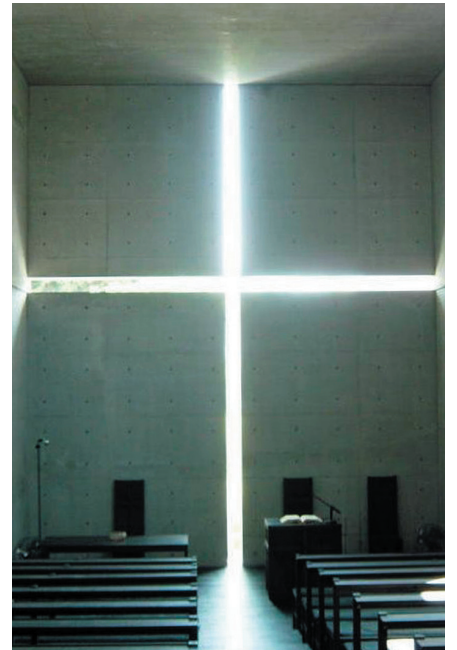
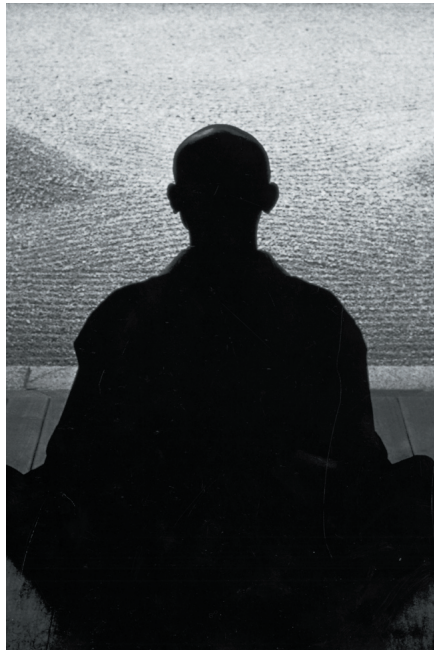
På samma sätt är de japanska tehusen byggda för ett enda ändamål. Teceremonin är en uråldrig religiös akt som utförs med största respekt. Varje föremål och rörelse fyller en funktion och teet tillreds under stor koncentration och tystnad. "En teceremoni vill skänka åt sina deltagare en koncentrerad upplevelse av nuet och av tingens skönhet."

(Duke m.fl. red., 1996, s.49)

Ritualerna är även en viktig del av det japanska badet. Det är en rituell rening i två steg. Det första för kroppen och det andra för själen. Motsatserna, kroppen och själen är beroende av varandra och när de balanseras uppstår jämvikt. Det allmänna japanska badet har sedan gammalt betraktats som en frizon. I badet klär man av sig både kläder och social status. "Hur kan man se vilken samhällsklass en människa tillhör när hon är naken?"

(Käll red., 1999, s. 35)

Sakrala byggnader utgör även de frizoner. Det centrala budskapet inom många religioner är: inför det heliga är alla lika. Detta betonas rent arkitektoniskt i form av ett förmak som skiljer den yttre världen från den inre. I den kristna kyrkan kallas förmaket vapenhus, där man förr i tiden ordagrant hängde av sig sina vapen, men också symboliskt sina mänskliga fasader och masker. (Kilström, 1980, s. 39)

FOKUSPUNKT Alla sakrala byggnader har någon form av fokuspunkt, ett center kring vilken resten av interiören är uppbyggd, vanligen ett huvudaltare. Altarplatsen symboliserar framkomst och pånyttfödelse. De japanska rummen har på liknande sätt en medelpunkt. I den avskalade inredningen placeras t.ex. matbordet mitt i rummet för att skapa koncentration på ätandet. Fokuspunkter återfinns även i den japanska zenträdgården. Omsorgsfullt krattade ytor av sand bildar tillsammans med stenar, växter och vatten meditativa scener som endast kan betraktas från en speciell plats. Fokuspunkterna skapar i båda fallen koncentration på nuet och handlingen. (Lawlor, 1994, s. 72; Kåll red., 1999, s. 73-76)

SYMMETRI Symmetri är ett ständigt återkommande element i de sakrala byggnaderna, såväl i arkitekturen som i de enskilda föremålen placering och antal. Sakrala byggnader är i regel utformade enligt symmetriska planformationer med utgångspunkt i kvadraten, rektangeln, cirkeln eller kombinationer av dessa. Symmetri anses tillhöra det gudomliga och står för harmoni och fullkomlighet. (Lawlor, 1994, s. 45)

I den japanska estetiken ser man skönheten i det asymmetriska, mänskliga. En oavslutad form tvingar betraktaren att fullborda formen i tanken och på så vis ta del i en föränderlig process. I tehusen undviker man därför all upprepning av färger, material och mönster. Av samma orsak använder man sig även av udda antal stenar i zenträdgården. (Fridh, 2001, s. 74-76)

K O N C E P T U T V E C K L I N G

När jag kommit fram till några referensramar för den rumsliga gestaltningen var nästa steg att hitta ett rum eller en plats att utgå ifrån. Rummet skulle vara neutralt utan religiös koppling och enkelt, men ändå ha en egen karaktär. Ladan och växthuset uppfyllde de kriterierna.

LADA OCH VÄXTHUS

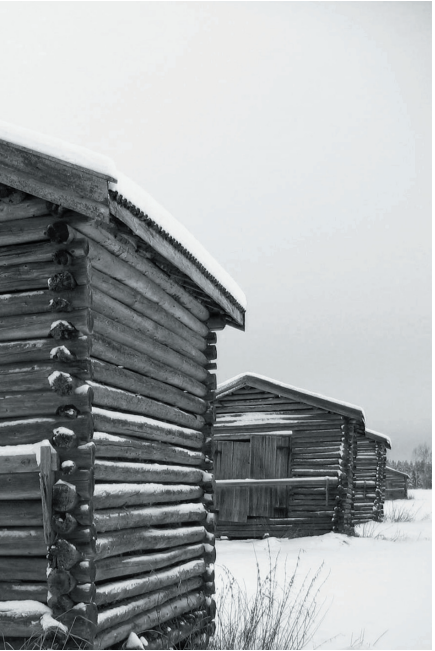
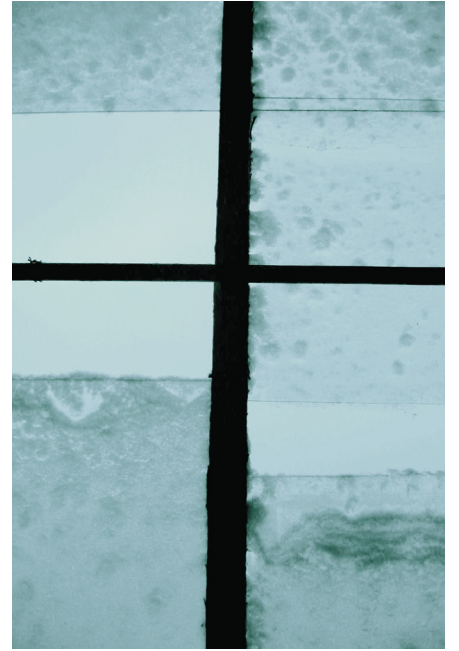
I min hemtrakt i Finland utgör ladan, tillsammans med de platta slätterna och skogen bilden av det österbottniska landskapet. Tidigare användes ladorna kontinuerligt som förvaring av hö men i och med att jordbruket effektiviserats står många numera tomma och förfaller. De silvergråa timmerstockarna gör ladorna vackra i sin anspråkslöshet. Stillsamma, tåliga och jordnära kännetecknar de även något av den österbottniska folksjälen.

Växthus är en annan kännspek byggnad i det österbottniska landskapet. Det är någonting speciellt med glasväxthus på vintern, så annorlunda stämning än på sommaren då de är fyllda av prunkande grönska. På vintern lägger man märke till växthusets struktur, den enkla konstruktionen och rimfrosten som bildats på glasrutorna. Kylan och snön ger rummet ett alldeles speciellt ljus. Växthus har mycket laddning och vittnar om mänsklig aktivitet och skaparkraft.

Att hitta lämpliga utrymmen visade sig inte vara helt lätt. Ladorna var endera i dåligt skick eller fyllda med hö och växthusen antingen för små, för stora eller i bruk. Den omkringliggande omgivningen spelade även en betydande roll vid valet av utrymme. Under sökandet efter rumsligheterna formades ett koncept som innefattade både ladan och växthuset, eller rättare sagt tre lador och ett växthus. När jag slutligen fick tillgång till dessa utrymmen kändes konceptet givet, även om jag redan i det skedet insåg att fyra rumsligheter skulle innebära väldigt mycket arbete. Det är ofta så det börjar för min del, med en bild av ett rum som jag inte kan ge upp tanken på innan jag befinner mig i det i verkligheten.

Ladorna fick jag låna av en jordbrukare i trakten som hjälpsamt tömde dem på hö för min skull. Placerade efter varandra i en spikrak linje ger ladorna ett säreget intryck från landsvägen. Ladorna är cirka 20 kvm vardera med en takhöjd på fyra meter. Stockarna är närmare hundra år gamla, men trots det välbevarade och vackert silvergråa. Tegelpannor på taket är ovanligt på österbottniska lador. Ursprungligen hade ladorna halm- eller

pärttak, medan de flesta numera har plåttak. De omsorgsfullt byggda ladorna är nog bland de vackraste i trakten, kanske just för att det märks att någon har lagt ner sin själ i att bygga och bevara dem.

Växthuset tillhör stadsträdgården i min hemkommun och byggdes i mitten av sextiotalet. För några år sedan togs det ur bruk. Rummet är cirka 50 kvm med nära fyra meter till taknocken. Stommen är av betong och trä, medan taket och väggarna är av glas. Redan första gången jag klev in i växthuset påverkades jag starkt av rummets atmosfär. Genom några söndriga takfönster hade snön skapat vita mullvadshögar på det svarta jordgolvet. Vattenledningar, gamla blombänkar och växtrester vittnade om växthusets aktiva tid, men i övrigt stod rummet i vila. På något vis avvaktande men med en vibrerande känsla av mänsklig skaparkraft. Växthusets framtid är oviss. Med tanke på dess dåliga skick kommer växthuset sannolikt att rivas om man inte finner någon annan funktion för det. Av den anledningen kändes det därför viktigt att uppmärksamma växthuset och ladorna i allmänhet. Genom att ge dessa anspråkslösa kulturhistoriska byggnader nytt liv vill jag få folk i hemtrakten att inse deras potential och värdet i att bevara dem.

P R A K T I S K T G E N O M F Ö R A N D E

Syftet med arbetet för egen del var att fördjupa mitt konstnärliga uttryck. Av den anledningen har jag under hela processen strävat efter att följa min inre känsla, dels vid valet av rekvisita och planlösningar, men även i skissarbetet. Genom iakttagelser och insikter har jag närmast mig rumsligheterna och sett dem växa fram under arbetets gång.

Rumslig karaktär

Att skapa en helhet av två så arkitektoniskt sett olika rumsligheter, det ena mörkt, kompakt och rustikt och det andra ljust, transparent och skirt var en intressant utmaning. Genom att understryka det karakteristiska i ladorna respektive växthuset ville jag lyfta fram rummets själ. Begreppen från litteraturstudierna; ljus och mörker, ritual och symbol, fokuspunkt och symmetri fungerade som ramar för rumsligheternas uttryck. Jag såg framför mig en retreatplats på ett snötäckt fält; ett härbärke bestående av de tre ladorna där vilan, måltiden, badet gjorts till själsliga ritualer och växthuset som ett glaskapell, en plats för själslig odling.

I ladorna såg jag likheter med de japanska tehusen. Liksom tehusen är utformade för ett enda syfte, skapade jag i ladorna rituella rum för vila, bad och måltid.

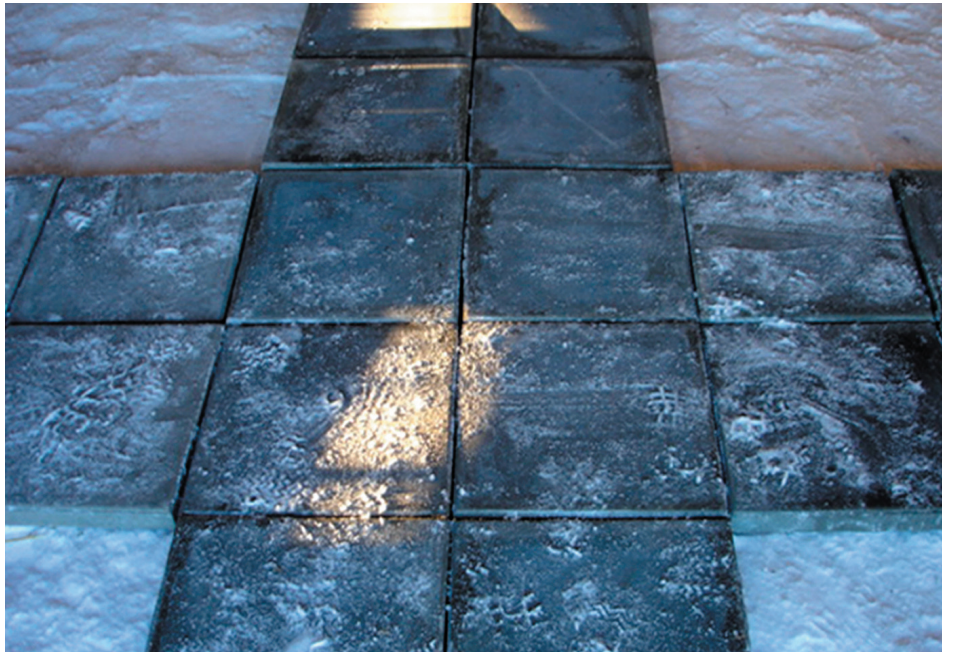
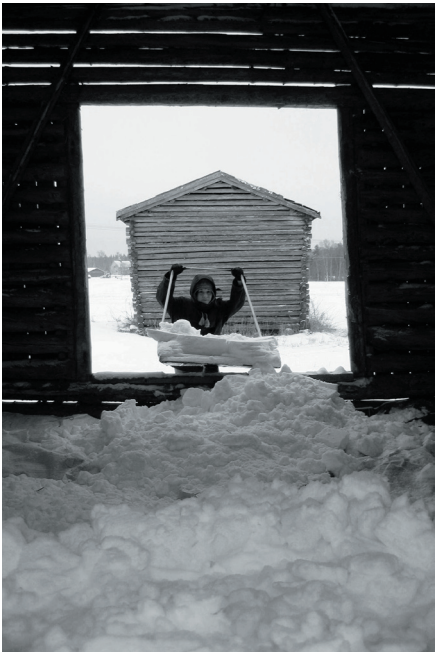
Ritualerna symboliserade såväl kroppslig som själslig vila samt rening och förtäring. Härbärgets skulle liksom de japanska rummen vara enkelt och lågmält, föremålen få och noggrant utvalda. Den omkringliggande naturen fick bilda kuliss. Utgångspunkten för glaskapellet var de sakrala rummen, en plats för stillhet och kontemplation. Som en plats för själslig odling var det viktigt att rummet berörde på ett djupare plan. Med rummet som redskap ville jag förmedla det ogripbara, andliga. I samtal med några medmänniskor insåg jag dock tidigt hur individuellt andlighet uppfattas. Matti Sanaksenaho, en finsk arkitekt som planerat Finlands första ekumeniska kyrka i Hirvensalo utanför Åbo, hade även stött på detta dilemma. I en intervju säger han: "Heligheten, andligheten, den sakrala känslan, är något som uppstår i människorna själva – det är ingenting som arkitekturen i sig kan skapa... men arkitekturen kan göra det möjligt för människorna att ha andliga upplevelser. Då blir rummet heligt." (Rabe, 2005, s. 65) Från den insikten blev det viktigt att i rummet skapa frihet för den egna andligheten. Jag ville genom rummet förmedla respekt för det heliga, men även för andra människors tro och livsåskådning. De religiösa symbolerna skulle därför vara lågmälda.

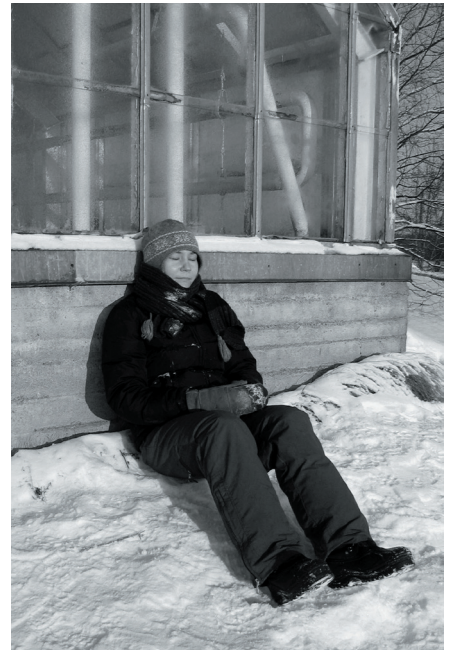
Fysiskt arbete

Rumsgestaltningarna innebar en hel del fysiskt arbete. Inledningsvis tömdes växthuset på bråte och ladorna på hö. För att komma bort från rummens ursprungliga funktion som växthus och lador, kändes det viktigt att införa ett annat element. Lösningen blev att fylla golven med snö.

Snö är ett själsligt material, som kan upplevas med alla sinnen. Vi kan höra hur den knarrar under skorna, känna kylan mot huden...I glaskapellet förstärker snön det ljusa, klara intrycket medan det ger ladorna en känsla av renhet och rymd. Snön skapar en spänning, en känsla av överklighet, samtidigt som den utgör en sammanbindande faktor i rummen. För att förstärka den naturliga stämningen i rummen önskade jag undvika artificiell belysning och enbart använda mig av dagsljus. Utan snön som lättade upp ljuset i ladorna hade detta inte varit möjligt. Totalt gick det åt närmare femtio kubikmeter snö som skyfflades in för hand och med skottkärra. Efter att snön jämnats ut vattnades golvet med vattenkanna för att skapa en hållbar golvyta.

För att understryka fokuseringen på ritualerna i ladorna behövdes ett komplement till snön. Orden: "the floor beneath your feet embodies the desire to find stable ground in a world of constant flux" (Lawlor, 1994, s. 80) fick mig att tänka på betong. Ett trettiotal betongplattor

placerades ovanpå snön enligt sakrala planformationer (se bilaga). Den råa betongen visade sig utgöra en bra kontrast till snön, samtidigt som den tog upp den grå nyansen i väggarnas stockar. I det fysiska arbetet med miljöerna hade jag ovärderlig hjälp av min familj och stadsträdgårdens personal. Personligen fann jag stor tillfredsställelse i det kroppsliga arbetet. I jämförelse med tankearbetet gav det fysiska arbetet snabbt konkreta resultat. Medan kroppen arbetade kunde tanken vandra fritt. Att vistas i rummen på det här sättet var även att lära känna dem, uppleva deras proportioner, rymd och karaktär. Precis som med människor tog det ett tag innan man kom under ytan.

Skisskede

Rummet börjar för min del alltid med en bild, till en början suddig och diffus, för att vartefter få allt skarpare konturer. Det ovissa skedet innan bilden klarnat är alltid förknippat med en känsla av rastlöshet och olust. Då behöver jag vara för mig själv, lyssna inåt, sortera tankar och idéer. Efter ett tag brukar stunden infinna sej, bilden blir glasklar och rummet framträder inför mina ögon. Handen greppar närmaste pappersbit och penna. Med slarviga linjer fylls pappret i sån takt att handen har svårt att följa med. Detaljer, färgnyanser, dofter, ljud... Allt antecknas för att inte glömmas bort och för att synliggöra bilden så klart som möjligt. Pennan stannar och jag betraktar rummet. Efter det finns rummet ständigt inom mig. Jag lever med det, vistas i det, förändrar det.

Jag fann svårigheter i att överföra den här sortens tankebilder till ordinära bildskisser. Mina försök inte kunde ge tankebilderna rättvisa, utan bara kändes platta och livlösa. Inte heller en datakonstruerad 3D-bild kunde förmedla den rums-känsla jag eftersträvade. Visserligen kunde både linjeskisserna och 3D-bilden ge mig en uppfattning om utrymmenas proportioner, men även där endast till en begränsad del i jämförelse med att vistas i de fysiska rummen. För att förtydliga stämningen jag ville åt, valde jag istället att visualisera tankebilderna i form av ord. Orden gjorde mig även fri från de prestationskrav jag annars har på mig själv vid ritbordet. Ett exempel på en ords-kiss följer nedan:

En klar vinterdag. Tre lador på ett vitt fält. Timrade väggar, golv av snö och betong. Ladornas dubbeldörrar står på glänt. I den första ladan skymtar en enkel bädd på fällar med vita tjocka täcken. Ett fårs-kinn på golvet. I den mittersta ladan ett lågt bord. Sinnlig mat utan konstigheter. Utanför ladan en öppen eld och en rykande gryta. I den tredje ladan ett ångbad omgivet av skärmar i vitt linnetyg. Vita handdukar och varma filtofflor. På håll skymtar ett kapell i glas med golv av snö. Glasmålningar av rimfrost på väggarna. En matta av bär leder fram till ett enkelt altare med en vinröd altartavla. Någon har tänt ett ljus.

Iscensättning och dokumentation

Med utgångspunkt från ordskisserna tog rumsgestaltningarna med tiden en allt konkretare form genom valet av rekvisita och iscensättningen av rummen. Rumslösningarna har tillkommit genom att i de fysiska rummen arrangeras föremål, lägga till eller ta bort, tills allting på något vis stämmer och rummet motsvarar det i tanken. Ett arbetsamt och tidskrävande skede, men nog så konstruktivt. Endast i de konkreta utrymmena kan man helt uppleva föremålets och rummets inbördes samverkan. I en avskalad miljö med få föremål, blir varje ting desto mera synligt. Valet av föremål och dess placering var därför viktigt. Föremålen skulle vara vackra, men en yttre skönhet i sig var inte tillräcklig. De skulle även vara äkta, liksom själen är äkta men framför fylla ett syfte, utgöra symboler för något mer. Den slutliga rekvisitan utgjorde en blandning av införskaffade, lånade och egna föremål.

Miljöerna byggdes upp tillfälligt varpå det färdiga resultatet slutligen dokumenterades med hjälp av färgfotografier. Med tanke på hur viktiga bilderna är som förmedlare av det slutliga resultatet, valde jag att anlita en utbildad fotograf. Under hela arbetet, men speciellt i samband med fotograferingen av glaskapellet blev jag varse om vädrets makter. Trots att temperaturen var runt tjugo minusgrader uppstod ingen rimfrost på fönstren, något som utgjorde en central del av rummets karaktär. Goda råd var dyra så lösningen blev slutligen att spraya fönstren med duschflaska. Vid tillfället för fotograferingen visade mätaren minus tjugosju och både kameran och fotografen protesterade stundtals, men bilderna blev vackra. I samband med dokumenteringen ordnades även en visning av miljöerna för vänner och bekanta.

R E S U L T A T

En retreatplats i ett snölandskap

Ett glaskapell för själslig odling och ett enkelt härbärge där vilan, badet och måltiden gestaltats som själsliga ritualer. I en anspråkslös tillvaro utan överflödiga intryck, blir tanken klarare och det väsentliga framträder. Med naturen som endasällskap får vardagen nya proportioner. Liksom naturen behöver människan tid för vila. Fri från yttre krav och intryck. Aktivt ägna tid för stillhet och reflektion.

Förgängliga miljöer skapade av själsliga material – närvaro, andrum, skönhet och beständighet.

N Ä R V A R O

Att vara nära - sig själv. Förutsättningen för att komma i kontakt med själen är stillhet. Endast i stillheten kan vi höra vår inre röst. Närvaro är att vara, inte att göra. Att vistas i nuet, den enda tid som egentligen existerar.

Närvaron gestaltas i härbärgets genom fokusering på funktionerna vila, bada, äta. Badkaret, matbordet och bädden är centralt placerade. Den vardagliga handlingen blir i en miljö där den vanligtvis inte hör hemma en upplevelse utöver det vanliga, en själslig ritual. Fokusering på handlingen skapar rofylldhet. Naturen är ständigt närvarande utanför.

Glaskapellet är en plats för själslig odling. Ett rum för stillhet och reflektion, ensam eller i samråd med en högre makt. Att komma nära sig själv förutsätter såväl fysisk som själslig närvaro. Rummet har en given fokuspunkt, altaret, kring vilken resten av inredningen är uppbyggd. Altartäckets röda färg drar blicken till sig i det annars så lågmälda rummet. Rummets symmetriska planlösning och föremålens placering skapar harmoni.

A N D R U M

I ett överlastat rum kan man inte urskilja skönheten i de enskilda tingen. Likadant är det med livet. Vi behöver andrum genom tomrum. Endast det som är tomt kan fyllas.

Andrummet gestaltas i härbärgets i form av sparsmakad inredning och tomma ytor. I tomrummet kan tanken vandra fritt. Den låga möbleringen ger rummet rymd samt en bättre utsikt över den omkringliggande omgivningen. I vinterns sparsamma färgskala upptäcker man de små färgskiftningarna. På samma sätt framträder de enskilda föremålen och materialen i de enkla rummen. De silvergrå stockväggarna går igen i fårskinnets lyster; den råa betongen bildar kontrast till duntäcket och den handvirkade spetsen.

Glaskapellet är ett andrum både arkitektoniskt och symboliskt. Rimfrost och snö skapar ett nästintill transparent rum. Vita uppåtgående linnevåder förstärker rumshöjden samtidigt som de formar något av ett vapenhus. Vapenhuset skiljer den yttre världen från

den inre. Rummet blir en frizon obunden religion och kultur. Liksom själen är fri, vill jag i rummet skapa utrymme för den egna tanken och andligheten. De religiösa symbolerna är därför lågmälda.

SKÖNHET

I ett rum för själen är skönhet en nödvändighet. Men inte bara en yttre skönhet utan framför allt en inre som tar sig i uttryck i äkthet. Skönheten återfinns i rummen i form av äkta material som betong, silver, ull, siden och linne. Skira spetsbroderier och välgjorda träföremål uttrycker skönheten i mänsklig skaparkraft, medan rimfrosten och bären står för naturens rikedom.

BESTÄNDIGHET

Beständighet och förgänglighet genomsyrar hela arbetet. Liksom själen är beständig medan kroppen är förgänglig, står snön och betongen för det tillfälliga och bestående. Ladorna är byggda av trä, ett kortlivat material i jämförelse med växthuset av betong och glas. Slutligen är miljöerna temporära medan de i form av fotografierna och framför allt i mitt minne blir bestående. Kanske är det förgänglighetens dilemma och också fascination; en bild, ett möte, ett samtal, som aldrig kan återupplevas, men ändå alltid finns kvar. Inom en.

D I S K U S S I O N

Det som jag från början trodde skulle bli ett arbete i rumslighet och fördjupning av det egna uttrycket, kom att beröra mig på ett betydligt djupare plan. Arbetet kom med tiden att leva sitt eget liv och resulterade i mer poetiska och abstrakta rumsligheter än jag trodde från början. Visserligen var rummen verkliga i ett skede, men endast för att möjliggöra de bilder som rumsligheterna numera lever kvar genom. Genom att kommunicera med bilder kan man fokusera på det väsentliga utan att störas av yttre element. Bilderna skapar därmed större frihet för den egna tolkningen än vad som var möjligt i den verkliga miljön. Resultatet blir en form av imaginära rumsligheter, där betraktaren blir delaktig i rumsupplevelsen. Rummet blir verklighet i betraktarens tankar och om rummet är andligt eller inte, avgörs först i det skedet.

Fotografierna kom därför att spela en avgörande roll som förmedlare av rumsligheterna. I de verkliga miljöerna formades rumsupplevelsen med hjälp av alla sinnen. Att skapa samma unika upplevelse i bildens platta yta är omöjligt, eftersom man i betraktandet av bilden endast använder synsinnet. Av den anledningen är det desto viktigare att ögat kan uppleva miljöerna för de andra sinnen del: Förnimma stillheten. Smaka bären. Känna rökdoften. Vidröra fårskinnen. Höra tystnaden.

Efter fotograferingen ordnades en spontan visning av miljöerna för vänner och bekanta. Ett starkt minne från visningen i glaskapellet var att höra människornas röster på gården fullkomligt tystna när de steg in i rummet. Tystnaden sade i det skedet mer än de vackra orden som följde. Något i rummet höll människorna kvar, trots att det var tjugo minusgrader. Efter ett reportage om glaskapellet i Kyrkpressen (nr 7/2006), en kyrklig tidsskrift som utkommer i hela Svenskfinland, fick jag samtal från helt främmande människor som berättade hur de berörts av arbetet. Sådant gör att skapandet känns meningsfullt. Med tanke på den respons arbetet fick, kan jag i efterhand se det som en brist att inte fler hade möjlighet att uppleva de verkliga miljöerna. Orsaken därtill var att det varken fanns tid eller ork för det extra arbete som en utställning skulle ha medfört, samt att miljöerna alltid varit tänkta att upplevas i enskildhet.

MÖJLIG FORTSATT UTVECKLING

Arbetet har inneburit en stor erfarenhet rent gestaltningsmässigt. Att iscensätta ett rum utifrån en känsla är något jag kommer att ha stor nytta av i andra gestaltningsområden. Arbetet ser jag som en utgångspunkt för en verklig bestående retreatplats, för människor

att besöka, vistas i och återvända till. En vandringsutställning av fotografierna är redan under planering inför nästa vinter. En intressant tanke vore även att tillsammans med en författare vidareutveckla projektet i bokform.

Arbetet uppmärksammar ladorna och växthuset i min hemkommun. Förhoppningsvis kan det inspirera till nya användningsområden för dessa rum. Ladorna kunde bli andrum längs landsvägen och växthuset ett rum för själslig odling. Genom att skapa nya funktioner för miljöerna hoppas jag att man inser värdet i att bevara dessa kulturhistoriska byggnader.

Arbetet kan slutligen fungera som inspiration vid skapandet av andra kontemplativa platser eller sakrala miljöer. Min förhoppning är även att fotografierna ska inspirera den enskilda människan att utforma sitt eget rum för själen.

D E N E G N A P R O C E S S E N

Processen har utgjort en minst lika viktig del av arbetet som resultatet. Även om det är resultatet som är målet, är det ofta vägen dit som ger flest lärdomar och insikter. Jag har därför försökt skapa "rum för själen" även i arbetsprocessen. Ett arbete med själsliga rum bör få ta tid. Att skynda vore att arbeta mot projektets natur. Eftertanke och reflektion har därför med gott samvete getts utrymme i tidsplanen. Tilläggas bör samtidigt att den goda intentionen inte alltid höll och att jag stundtals lidit av både prestationskrav och tidspress. Dels beroende på min egen tidsoptimism och ett projekt som med tiden växte i omfattning, men även för att jag ständigt varit beroende av vädrets makter. I de mest improduktiva stunderna har jag betvivlat mitt eget arbetssätt. I efterhand har jag dock kommit underfund med att det är i de till synes mest ofruktsamma stunderna, som det egentligen händer mest. Ibland behöver tankar få gro för att kunna framstå som klarheter när de mognat färdigt.

Målsättningen att fördjupa mitt eget uttryckssätt, har jag lyckats relativt bra med. Jag har bland annat blivit bättre på att följa min inre känsla vid val av rumslösningar och rekvisita. Föremål som tilltalat mig, har slutligen hittat sin plats, även om den inte var given vid införskaffningstillfället. Då arbetet flutit otvunget och självklart har jag upplevt tillfällena av tidlöshet. I dessa stunder har jag kunnat urskilja ett mönster i mitt konstnärliga uttryck, ett outtalat skönhetsideal, dit jag ständigt strävar.

I det här projektet passade det bra att använda mig av tankebilder, ordskisser och testgestaltningar eftersom jag hela tiden hade tillgång till de konkreta utrymmena. Jag kände aldrig behov av några ytterligare skisser eller ritningar på rummen. I de fall däremot där man inte har tillgång till de fysiska rummen och även behöver kunna förmedla skisser till utomstående är konkreta rumsskisser nog att föredra.

Jag finner det scenografiska, att skapa rumsliga berättelser, fascinerande och något jag gärna vill fortsätta med framöver. En intressant reflektion i det sammanhanget var hur föremålens placering t.ex. ett enkelt slagbord med två ljusstakar framför ett rött täcke får en tydlig sakral laddning. Med täcket som matta och en stol framför bordet hade arrangementet troligtvis förknippats med en matsal. Dessa inbyggda stereotypa rumsuppfattningar finner jag intressanta och något att utforska mer framöver. Det svåraste med rumsgestaltningarna har varit att kunna avstå, dels från föremål man tvingas inse inte passar in, men framför allt från ursprungsidéer som av praktiska eller tidsmässiga skäl inte gått att genomföra.

Dagen efter fotograferingen av ladorna återvände jag till platsen med intentionen att plocka bort rekvisitan. Sittande framför elden med en kaffemugg i handen insåg jag plötsligt att jag fram till dess inte hunnit känna in de färdiga rummen, de som jag hade arbetat så hårt för att få uppleva. Istället var jag beredd att rusa vidare jagad av tiden. Vilken paradox i att skapa rum för själen och inte ens ge sig själv tid att njuta av dem. Att ge något liv och sedan ta det tillbaka kändes obarmhärtigt. Så det var med ett visst vemod jag ett par dagar senare återställde ladorna i ursprungligt skick, förutom snön som naturen får sköta om.

Beslutet att göra den praktiska delen av arbetet hemma i Finland fungerade bra. Miljöombytet gjorde gott och jag fick distans till skolmiljön och storstadens intryck. I stillheten kunde jag fokuserat ägna tid åt skapandet. Under tiden i Finland hade jag kontinuerlig vägledning av min handledare via e-post och telefon. Att tvingas formulera mina idéer för någon annan, gav mig själv också klarhet i arbetet. På samma sätt var det betydelsefullt att återvända till Göteborg när den praktiska delen var avklarad. Jag fick avstånd till arbetet och kunde se det med nya ögon.

K O N K L U S I O N

Arbetet har bokstavligen fört mig hem till mina rötter. Genom att betrakta hemtrakten med nya ögon, har jag upptäckt saker om mig själv. Jag har förstått vikten av att tillhöra en plats och ett sammanhang att kunna återvända till. Arbetet har fått mig att inse att sådant som tidigare kunde störa mig i hemtrakten, är det jag nu finner mest befriande: stillheten och de alldeles vanliga människorna som bjuder på vanligt kaffe och historier från förr på min egen välbekanta dialekt. Kanske är det så att man ibland behöver gå en omväg via en annan kultur för att hitta sin egen.

Jag har under arbetets gång insett vilken drivfjäder min skaparkraft utgör. Hur jag kan avsätta oerhört med engagemang på något som utifrån kan verka onödigt, eller rent ut sagt absurt när det dessutom är förgängligt. Hur kan man annars förklara lyckokänslan i att skotta in snö i ett växthus eller varför man tinar betongplattor på badrumsgolvet? För mig handlar det om att förvekliga den bild som finns inom mig och just i det sammanhanget blir allt annat oväsentligt. När jag betraktar fotografierna på de färdiga rummen känns de på något vis så självklara; som om de redan funnits någonstans inom mig och väntat på att få komma fram. Denna insikt får mig att betrakta gestaltandet ur en synvinkel som ger det en djupare mening.

När jag synar mitt arbete inser jag hur jag själv liksom samtidigt har ett behov av att göra det ogripbara konkret, i det här fallet, försöka gestalta det andliga genom det materiella. Achim Wollsheid menar att vi lever i en "påtaglighetens tid. Saker eller företeelser som inte visar sig, det vill säga som inte lämnar avtryck i form av en bild på något slags yta, tenderar att passera som icke-existerande." (Magnusson, 2004, s. 92) Vi söker ständigt fakta och har svårt att tro på det vi inte kan se eller finna konkreta belegg för. Därför har vi även svårt att tro på något utomvärldsligt, gudomligt. Personligen vill jag tro att livet är mer än det vi kan förstå och begripa och att det är som Bernard Mayer säger:

"There is something bigger and more worthwhile than the things we see about us, the things we live and strive for. There is an undiscovered beauty, a divine excellence just beyond us." (Lawlor, 1994, s. 17)

L I T T E R A T U R

Beckman, Ulf & Helgeson, Susanne (2005). Hur kan inredning vara viktigt när världen ser ut som den gör? – En bok om Norrgavel. Arvinius Förlag AB. Stockholm.

Byström Janarv, Görel & Sommelius, Pål (2001). Guide till Gud. Forum. Italien.

Duke, Christer m.fl. red. (1996) Tehuset Zui-Ki-Tei - Det löftesrika ljusets boning. Folkens Museum, Etnografiska. Stockholm.

Franzén, Mari Louise red. (2004). Textil konst för själen. Statens historiska museum. Utställningskatalog nr 342. Bromma.

Fridh, Kristina (2001). Japanska rum – En diskussion kring tomhet och föränderlighet i traditionell och nutida japansk arkitektur. Akademisk avhandling för teknisk doktorsexamen. Chalmers tekniska högskola. Sektionen för arkitektur. Göteborg.

Humphrey, Caroline & Vitebsky, Piers (2003). Sacred Architecture - Symbolic Form and Ornament Traditions of East and West. Duncan Baird Publishers. Singapore.

Kilström, Bengt Ingmar (1980). Guds Hus. Vad byggnaden och föremålen berättar om kyrkan igår och idag. Proprius förlag. Stockholm.

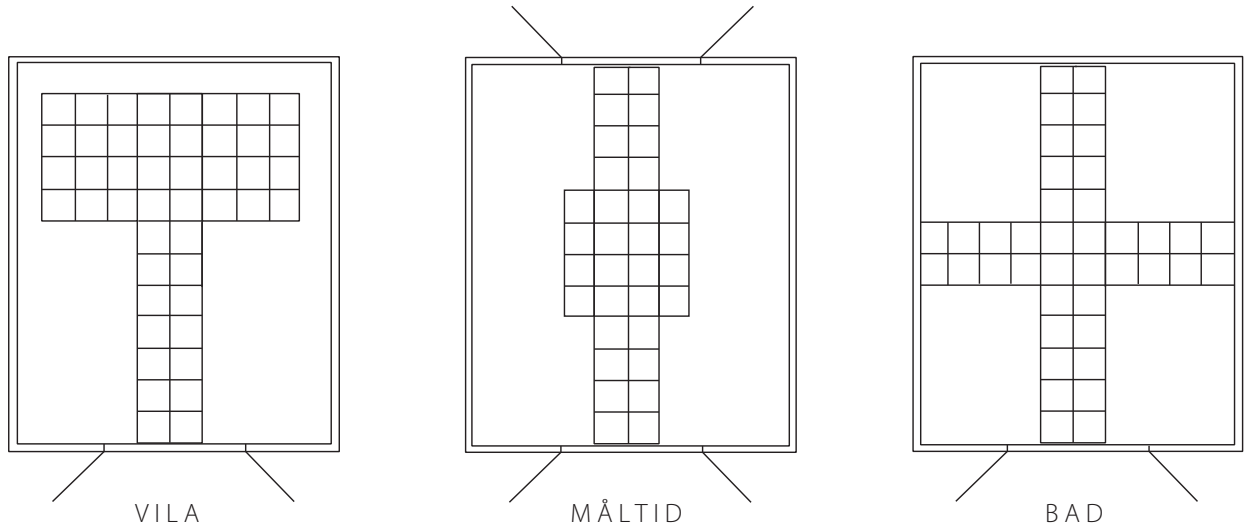
Käll, Kerstin red. (1999). Yasuragi – stillhet, skönhet, harmoni. Fischer & Co. Trelleborg.

Lawlor, Anthony (1994). The temple in the house – Finding the sacred in everyday architecture. G.P. Putnam's Sons. New York.

Rabe, Annina (2005). Kapellmästaren. Forum, (3), 65-77.

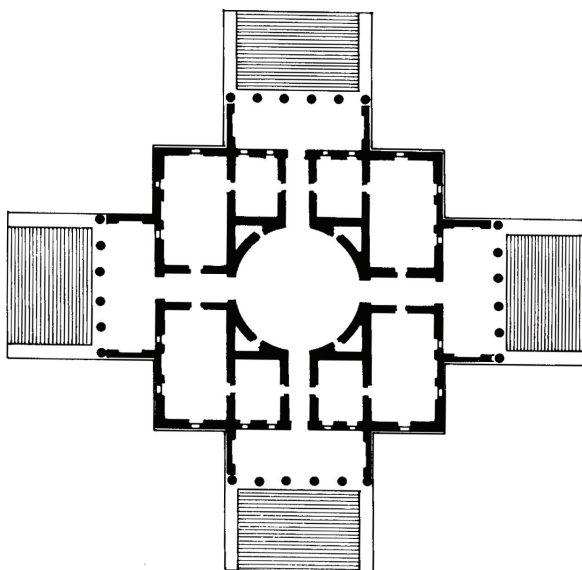
B I L A G A

GOLVFORMATIONER AV BETONGPLATTOR

De sakrala planformationerna representerar den inre harmonin, genom balans och symmetri. Kvadraten, rektangeln och cirkeln är återkommande former. Mittgången visar vägen till målet; medelpunkten som symboliserar våldsalltets mitt. (Källa och bilder: Lawlor, 1994, s. 44-45)

VILLA CAPRA

TRENTON BATH HOUSE

